

Yolanda Onghena

Investigadora sènior associada, CIDOB

Encara amb les impactants imatges de centenars de milers de refugiats a les fronteres externes d'Europa, la nostra atenció continua focalitzada en les discussions i les negociacions de les quals tan sols ens arriba una tèbia i feble resposta interna de les institucions europees. On queden aquells valors democràtics de solidaritat, dignitat i llibertat sobre els quals s'ha construït la Unió Europea? Els discursos polítics parlen de «crisi migratòria» o, fins i tot, de «crisi humanitària»; tanmateix, ambdós conceptes queden en una constatació trista i vergonyosa si no s'acompanyen amb una estratègia ferma, compartida i a llarg termini. En aquest marc, es torna a parlar dels valors europeus fonamentals, tal com recull el Tractat de Lisboa: «respecte de la dignitat humana, llibertat, democràcia, igualtat, estat de dret i respecte dels drets humans, incloent-hi els drets de les persones que pertanyen a minories». El mateix Tractat, que havia d'obrir Europa al segle XXI, sosté, a més, que «aquests valors són comuns als estats membres en una societat caracteritzada pel pluralisme, la no-discriminació, la tolerància, la justícia, la solidaritat i la igualtat entre dones i homes». Les postulacions esmentades es produïen, a més, en moments en què es necessitava una il·lusió renovada d'obertura i d'unió: una ampliació i una moneda única compartida entre tots els estats membres.

Dues preguntes apareixen en relació amb la reaparició i la insistència en el debat sobre els valors europeus: són valors europeus, universals o nacionals? Com arriba a la ciutadania aquest relat dels valors, i fins a quin punt podem considerar Europa com a motor de motivació? A primera vista els valors europeus no es diferencien dels valors universals i, de fet, no haurien de distingir Europa de la resta del món. El que és específicament «europeu» d'aquests valors és la importància històrica del seu reconeixement com a valors compartits entre països que acabaven de viure i participar en les dues guerres mundials. La pau era el denominador comú perquè naixés una voluntat de solidaritat, tolerància i justícia, no sense els seus pros i els seus contres que el temps hauria d'anar llimant. En canvi, actualment, la realitat és una altra. Europa pateix una crisi econòmica i financera enmig de la qual els valors de tolerància i obertura es troben en retirada. Hi ha centenars de milers de persones que volen entrar a Europa —refugiats i migrants—, i la resposta dels nostres

governants és deixar que els països amb fronteres externes construeixin tanques o busquin qualsevol altra via per rebutjar-los. Així, mentre que, d'una banda, sorgeixen iniciatives de tancament de fronteres i polítiques migratòries restrictives, apareixen, de l'altra, missatges d'unitat i d'alerta davant de reaccions i replegaments nacionalistes. Hem pogut escoltar François Hollande, a l'Eurocambra, el dia 7 d'octubre, recuperant paraules de François Mitterrand: «El nacionalisme és la guerra», afegint, a més, que «la sobirania és el *declivi*». Angela Merkel, en la mateixa sessió plenària, veia en el retorn de les fronteres nacionals, sense unitat per combatre la crisi, el final d'Europa: «Més Europa, no menys», reclamava.

Durant anys es va parlar de «crisi d'identitat europea» o de «dèficit identitari», retraient a la mateixa Unió Europea que eludís la seva responsabilitat i acusant-la que la construcció europea avançava d'esquenes a la ciutadania, cosa que feia incrementar el desafecte. Tanmateix, és la crisi econòmica i financera actual d'Europa, així com les estrictes mesures d'austeritat resultants, les que alimenten discursos populistes directament antieuropeus. A això cal afegir-hi l'alarma social del terrorisme islamista, que intenta vincular la identitat musulmana amb una immigració excessiva per culpa, precisament, de l'obertura de les fronteres. Tot això genera la química perfecta per a discursos populistes, covardies institucionals i por a l'estranger per temor de la pèrdua d'una pretesa identitat europea.

Què és el que ens arriba a nosaltres, ciutadans europeus? Per què l'arribada de centenars de milers de refugiats posa a prova l'existència d'uns valors europeus i alerta contra egoismes i intoleràncies nacionals?

Les imatges, la visió de centenars de milers de persones demanant refugi a les fronteres d'Europa, ens interpel·len. Quina és la resposta d'Europa? Permetre que es tanquin fronteres i es posin restriccions a la immigració no és precisament una mostra d'aquesta «solidaritat entre estats membres», que defensen els Tractats, però tampoc no hi ha una veu ferma. De fet, s'ha produït una absència de veu, un silenci total mentre són d'altres veus les que fan soroll, molt de soroll. El discurs dominant en aquest moment de crisi ha quedat copat per l'opinió de líders populistes de partits xenòfobs. El discurs de la xenofòbia s'ha instal·lat, curiosament, en països amb un passat més aviat tolerant —és el cas de Suècia i Finlàndia, per exemple—, i s'ha consolidat amb més arguments allà on partits populistes extremistes ja formen part de coalicions governants o donen suport a governs minoritaris. La seva influència en la política dominant és evident. L'amenaça de l'auge de partits extremistes populistes es tradueix en una Europa intolerant, xenòfoba i racista.

A l'eurodiputada Marine Le Pen, presidenta del Front Nacional francès, li semblava indignant que Anne Hidalgo, alcaldessa de París, pengés a Twitter el missatge «Benvingut a París» (en francès, anglès i àrab), dirigit als refugiats. L'endemà, en un míting, va aconsellar Hidalgo que es posés el vel per donar la benvinguda als «clandestins». Alguns discursos, a més, han traspassat la línia vermella i són explícitament racistes. El líder del Partit per la Llibertat (PVV), el neerlandès Geert Wilders, parla als Països Baixos d'un «*tsunami* islamista» en el qual la pàtria es perdrà per la invasió de joves musulmans, com «bombes de testosterona, que abusaran de les nostres dones, germanes i filles». Pur victimisme ultranacionalista identitari. Els musulmans i la seva presumpta amenaça a la

cultura europea són al centre del missatge i les seves propostes polítiques augmenten la xenofòbia en atemorir els votants amb la pèrdua de la cultura autòctona. El primer ministre hongarès, Viktor Orbán, dirigent del FIDESZ, tanca les fronteres perquè l'arribada dels refugiats «majoritàriament musulmans, és una amenaça per a la identitat cristiana d'Europa». Arriba, fins i tot, a acusar Europa de deixar de banda el paper primordial del cristianisme en la història i la cultura del continent. És inquietant que existeixi una tendència creixent a aconseguir popularitat amb eslògans basats en «el nostre poble, primer». En resposta a aquest tipus d'intolerància, el president francès, François Hollande, convida els països que no comparteixen els valors i els principis de la Unió Europea que repensin la seva presència a la UE.

Existeix una preocupació real per l'auge de popularitat de l'extrema dreta i els partits populistes a Europa? Qui condemna el racisme? On és la iniciativa dels partits progressistes per evitar que la intolerància, la xenofòbia i el racisme es tornin el *mainstream* de qualsevol societat europea? Europa té el desafiament històric de donar una resposta vàlida a una crisi on el paradigma de l'exclusió, la xenofòbia i el racisme estan anul·lant els valors de la solidaritat i la tolerància. Aquesta resposta ens interessa a tots i té a veure amb els valors europeus: serà el nostre moment de *valorar* si encara podem creure en aquesta Europa.

